

Ἡ ΡΗΓΟΠΟΥΛΑ φεύγει ἀπὸ τὰ καφάσια· κλείνεται στὴν κάμαρά της κι ἄφωνοι λυγμοὶ τῆς ταράζουνε τὸ στῆθος. Οἱ ΠΟΡΝΕΣ φωνάζανε ἀπόνα ΑΡΧΟΝΤΟΠΟΥΛΟ καὶ μπήκανε στὰ σπίτια τους. Ὁ ΛΑΟΣ διψάει. Τὸ ΞΑΝΘΟ ΠΑΛΗΚΑΡΙ ἀκούει τὸ δικό του θρύλο καὶ τὸ συναξάρι τοῦ ἀπὸ τὸν ΚΑΛΟΓΕΡΟ κ' ἐνῶ στὸ βάρος τοῦ βουλιάζει ἡ γῆς, νοιώθει νὰ τὸν σηκώνει διαμιάσκαλα ὁ οὐρανός. Τὰ ΣΚΥΛΙΑ ὁσμίζονται μακρυνάτε τὸ αἷμα τοῦ θεριοῦ. Ρυά- ζονται, γαυγίζουν κι ἀκράτητα χυμᾶνε ὄζω. Γλύφουνε τὸ αἷμα τοῦ θεριοῦ. Ὁ ΛΑΟΣ προσμένει, (δίχως ἐνστιχτο προσμένει).

N. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ (Ζ')

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΤΕΧΝΗ

Ἡ δημιουργία στὴν Τέχνη ὠρίστηκε πὼς εἶναι ἡ χρονικὴ περίοδο ἀπὸ τὴν ἔμπνευση ὡς τὴν ἀποπεράτωση τοῦ ἔργου τέχνης. Ἡ ἔμπνευση εἶναι ἡ ἀφειρηγία τῆς δημιουργικῆς ζύμωσης· ἡ ἀποπεράτωση τὸ τέρας της. Σ' ὅλο τὸ ἐνδιάμεσο διάστημα βαστᾷ ἡ ἐκκόλαψη τοῦ ἔργου στὸ μυαλό καὶ στὴν καρδιά τοῦ τεχνίτη. Ἄρα ἡ δημιουργία εἶναι ἔμπνευση μιᾶς ιδέας, βάσανο αὐτῆς τῆς ιδέας μὲ ἐπεξεργασία τοῦ πρώτου ὕλικου καὶ ἀρχιτεκτονικὴ σύμπληξη σὲνα ἁρμονικὸ σύνολο τῆς ἴδιας ιδέας ἐκφρασμένης ἀντιληπτὰ μὲ ὅλα της τὰ πορίσματα ἀπάνω σὲ σύμβολα παρμένα ἀπὸ τὴ ζωή.

Εἶναι θεοφάνερες, ὅσον ἀφορᾷ τὴ δημιουργία ἡ ὁμοιότητες, μεταξύ Τέχνης καὶ Ζωῆς. Καθὼς στὴ Ζωὴ γιὰ τὴ δημιουργία χρειάζεται τὸ ἀρχικὸ ἔμβρυο ποὺ ἐξελίσσεται σὲνα ὠρισμένο διάστημα ὡς τὸ τέλειο ζωντανὸ πλάσμα, ἔτσι καὶ στὴν Τέχνη κάθε τεχνούργημα ἀνάγεται σὲ μιὰν ἀρχικὴν

ἐμπνευση. Καὶ καθὼς στὴ Ζωὴ ἀπαντοῦμε καὶ ἀποβολὰς καὶ τέρατα καὶ ἀσκήμιες, ἔτσι καὶ στὴν Τέχνη τὰ τερατουργήματα δὲν εἶναι σπάνια· ἴσως μάλιστα καὶ σὲ πολὺ μεγαλύτερη ἀναλογία παρὰ στὴ Ζωή, ἀφοῦ ἡ Τέχνη δὲν εἶναι παρὰ μιὰ προσπάθεια ἐρμηνείας τῆς ἀρμονίας τῆς Ζωῆς.

Ὅσο ὅμως γιὰ τὶς διαφορὰς μεταξὺ Ζωῆς καὶ Τέχνης, αὐτὲς εἶναι τόσο πρόχειρα φανερὲς, πού θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ βρεῖ ἀρκετὲς ἀμέσως. Μὰ δυὸ εἶναι ἐκεῖνες πού θὰ σταματήσουν ἰδιαίτερα τὴν προσοχή μας.

α΄.) Ἐνῶ στὴ Ζωή, τόσο στὸ φυτικὸ ὅσο καὶ στὸ ζωϊκὸ βασίλειο (*) ἡ δημιουργία εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς σμίξης ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν κυττάρων, στὴν Τέχνη ἡ δημιουργία δὲ εἶναι παρὰ τὸ πνευματικὸ ἀπαύγασμα μιᾶς καὶ μόνης διάνοιας. Τὸ τεχνούργημα λοιπὸν εἶναι τὸ προῖόν μιᾶς ἐρμαφρόδιτης ὀντότητας τοῦ τεχνίτη πού εἶναι καὶ πατέρας καὶ μητέρα τοῦ πνευματικοῦ του παιδιοῦ. Αὐτὸς τὸ σπέρνει καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἐγκυμονεῖ. Ὁ τεχνίτης εἶναι ταυτόχρονα μιὰ ἐνεργητικὴ καὶ μιὰ παθητικὴ μονάδα. — Ὅμως ἐδῶ μπερεῖ κανεὶς νὰ ἔχει μιὰν ἐπιφύλαξη πού θὰ ἐξετάσουμε ἀμέσως παρακάτω.

β΄.) Ἐνῶ στὴ Ζωή τόσο οἱ γονεῖς ὅσο καὶ τὰ ποσορίδια τοὺς θὰ λυώσουν ἄφροντα μιὰ μέρα στὴ σαπίλα καὶ στὴ βρῶμα γιὰ νὰ θρέψουν ἄλλους ὁργανισμοὺς (ἰδιαίτερα δὲ τὸ «εὐγενέστερον τῶν ζώων» εἶναι προωρισμένο γιὰ τὰ στομάχια τῶν σκουληκιῶν), στὴ Τέχνη μονάχα ὁ τεχνίτης θὰ ἔχει τὴν τύχη τοῦ «εὐγενεστέρου τῶν ζώων». Τὸ δημιούργημά του καθὰ πνευματικὸ ξεφεύγει ἀπὸ τὸν ὁργανικὸ θάνατο. Σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα βασίζει τὴν ἀνατροφὴ τῆς σὲ δημιουργήματα πού εἶδαν τὸ φῶς ἐδῶ καὶ τριάντα αἰῶνες καὶ ἡ Ἰλιάδα σφύζει ἀκόμα ἀπὸ ζωὴ, καὶ τί ζωὴ! ὁ Ὅμηρος ὄχι μόνο πέθανε παρὰ εἶναι τόσο παλιὸς πού γεννήθηκαν ἀμφιβολίες καὶ ἂν ἔζησε καὶ ποτέ του! Ὁ τεχνίτης ζεῖ στὰ ἔργα του μετὰ τὸ θάνατό του. Γιὰ τούτῃ τὴν ἀθανασία τοῦ ἔργου τέχνης χρειάζονται

(*) Λόγος βέβαια γιὰ τὰνότερα εἶδη καὶ γένη· δὲν πρόκειται γιὰ τοὺς μικροὺς ὁργανισμοὺς οὔτε γιὰ τὴν παρθενογένεση ἂν καὶ αὐτὴ προϋποθέτει μιὰν ἀρχικὴ ἀρσενικὴ σποριά.

πάλι δυὸ συμπληρωματικὰ λόγια, καὶ αὐτὰ σὰ δεύτερη ἐπιφύλαξη.

* *

Ὅριστε ἡ ἀπάντησις στὴ πρώτη· θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ μᾶς ἀντισκόψει πὼς ὁ ἐρμαφροδιτισμὸς τοῦ τεχνίτη δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ὑπόστασις. Ἡ ἔμπνευσις θὰ σοῦ πεῖ εἶναι κάτι τὸ ἐξωτερικόν, τὸ αὔλο, τὸ θεόπνευστο, τὸ ἐντελῶς ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸν τεχνίτη, σὰν τὸ σπόρο τοῦ φυτοῦ ποὺ σέρνει ὁ ἄνεμος καὶ ποὺ καρποφορεῖ μονάχα ἅμα βρεῖ γῆ, ζεστάδα καὶ ὑγρασία. Ὁ τεχνίτης εἶναι τὸ παθητικὸ στοιχεῖο ποὺ δέχεται τὴν ἐξωτερικὴ ἐπίδρασις τῆς ἔμπνευσις καὶ ποὺ ἀπαράλλαχτα σὰν τὸ θηλυκόν, μὲ τὸ ἴδιον τοῦ αἵμα δίνει ψυχὴ καὶ ζωὴ στὸ δημιουργημά του. Σ' αὐτὸ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ παντήσῃ τίποτε, γιατί μιὰ τέτοια ἔνστασις θὰ προέρχεται μονάχα ἀπὸ ἓνα πρόσωπο μὲ προκατειλημμένες ιδέες θρησκευτικὰς, μεταφυσικὰς, καὶ ὅτι, καὶ ἂν πεῖ κανεὶς θὰ πάει τοῦ κάκου. Ἡ ὕλη ποὺ δέχεται τὶς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις ποὺ προξενοῦν τὴ συγκίνησις καὶ τὰ συναισθήματα δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα ὑπέρτατον ὄν ποὺ ἀπλοχεριάζει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐμπνεύσεις στὰ θεοφοβούμενα παράλια· δὲ χρειάζεται τόσος θαυμασμὸς γι' αὐτὸ τὸ ὄν, γέννημα τοῦ ἀνθρώπινου φόβου, ὅσος γιὰ τὶς ἔκτακτες αὐτὰς ιδιότητες τῆς εὐαισθησίας τῆς ὕλης ποὺ μᾶς φαίνονται ἀκριβῶς θαυμάσιες, παράξενες καὶ δυσεξήγητες ἐπειδὴ ἴσα μὲ τώρα ἡ θετικὴ ἐπιστῆμη δὲν μπόρεσαν νὰ τσακώσουν τοὺς νόμους ποὺ τὶς διέπουν. Γιαυτὸ καλλίτερα νὰ παραδεχοῦμε μὲ τὴ φτωχὴ μας λογικὴ, τὴν ἀνθρώπινη, πὼς τὸ δημιουργημὰ τοῦ τεχνίτη προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀτομικότητά του καὶ πὼς δὲ βρέθηκε κανένας θεὸς (ἢ διάβολος) νὰ σφυρίξουν στὸ αὐτὸ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ντάντε, τοῦ Σαίξπηρ ἢ τοῦ Γκαῖτε τὰριστουργήματά τους.

Στὴ δεύτερη μόνον ὁποῖος θελήσει συστηματικὰ νὰ μὴν καταλάβει μὲ τί πνεῦμα γράφουμε θὰ βρεῖ νάντιτείνει. Ὅταν μιλοῦμε γιὰ τὴν ἀθανασία τοῦ ἔργου τέχνης θὰ σημαίνει πὼς κάθε γέννημα τῆς φαντασίας ἐπειδὴ εἶναι πνευματικὸ ἔργο θὰ περάσει ἀναγκαστικὰ στὴν αἰωνιότητα. Θέλω μονάχα νὰ πῶ πὼς τὰ ὕλικα μέσα γιὰ τὴ μηχανικὴ ἀναπαράστασις τοῦ ἔργου τέχνης εἶναι τόσο ἄφθονα καὶ πρόχειρα ποὺ μόνο ἅμα γίνεαι θρύμματα ὁ πλανήτης μας

μπορεῖ νὰ χαθεῖ γιὰ πάντα ἓνα δημιουργήμα, ἂν δὲν καταστραφεῖ ἀπὸ σκοποῦ ἀπὸ πρίν. Ἡρόστρατοι πάντα βρίσκονται. Πολλὰ χάθηκαν καὶ θὰ χαθοῦν ἀκόμα κι ἄλλα ἀπὸ διάφορες αἰτίες· μᾶς ἔμειναν ὅμως καὶ πανάρχαια. Ἐξαφνα οἱ ἀρχαῖοι μας τραγικοὶ εἶναι βεβαίως ἀθάνατοι, τουλάχιστον ὅσο ζήσει ἡ γῆ μας. Σχετικὴ τέλος πάντων αὐτὴ ἡ ἀθανασία σὰν τὴν παραλληλία τῶν ἀχτίνων τοῦ ἡλίου πὺν στὴν ὀπτική συνειθίσαμε νὰ θεωροῦμε γιὰ τὴν πειραματολογία παράλληλες. Ἐπειτα αὐτὰ τὰ μέσα, πρὸ πάντων στὴ νεώτερη ἐποχὴ, εἶναι ἐξ ἴσου κοινὰ καὶ στὰριστουργήματα καὶ στὰ τιποτένια ἔργα. Καὶ τοῦτα καθὼς κι ἐκεῖνα εἶναι ἀθάνατα· αὐτὰ στὴν καρδιὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τᾶλλα στὶς μούχλες τῶν βιβλιοθηκῶν. Αὐτὰ τὰ ὕλικά μέσα γιὰ τὴν ἀναπαράσταση τοῦ ἔργου εἶναι τὸ γεφύρωμα πὺν μεταδίνει τὴν καλλιτεχνικὴ συγκίνηση ἀπὸ τὸ συγγραφέα σ' ὅσους νοιώσουν καὶ μιλήσουν μὲ τὴν ψυχὴ τους. Στὴν ἐρχόμενη κουθέντα τὰ ξαναλέμε πλατύτερα αὐτὸ τὸ θέμα.

Παρίσι. 30 Ζ'. 1923

Μ. ΒΑΣΣΑΣ

ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΣΤΟ ΣΚΟΤΑΔΙ

Νύχτα ἀνάστερη. Τὰ σύννεφα διαβαίνουν σ' ἓνα γοργὸ κηρυγητό. Κάποτε περνάει ὁ ἀγέρας σέρονοντας μαζὺ του ξερόφυλλα στὸ δρόμο — παράξενες δοξαριὲς τραθηγμένες πάνω σὲ βιολιὰ μαγικά. Ἐρημος ἀπλώνεται ὁ ἐξοχικὸς δρόμος· μονάχα οἱ μαῦροι ὄγκοι τῶν δέντρων ξεχωρίζουνε γυρτοί. Στὴν πλάση εἶναι σκορπισμένο τᾶπαλὸ μουρμουρητὸ τῆς Ζωῆς — κάτι σὰν τὸ ἀνάδεμα τῶν χειλιῶν γρηᾶς πὺν ἐτοιμάζεται νᾶνιστορήσει παραμύθια· ὅλα σὰ νὰ προσμένουνε κᾶτι — πὺν θὰ ξισπάσει σὲ λίγο.

Τρεῖς σκιές — τρεῖς ἄνθρωποι βιαστικὰ βγήκανε στὸ